

Prikaz

Jure Vujić: *Fragmenti geopolitičke misli*

ITG, Zagreb, 2004., 379 str.

Francuska geopolitička škola nastala je kao odgovor na njemačku geopolitičku školu koja je u to vrijeme težila hegemoniji. Uz suprotstavljanje organskoj teoriji države, također su pokušali parirati, tada vodećoj njemačkoj geopolitičkoj školi, u razvoju same geopolitike. Francuska se geopolitička škola uvelike poziva na pojmove kao što su mir, suradnja, stabilnost i sigurnost.

Jure Vujić, kao pravi *francuski đak* (završio Gimnaziju filozofije i književnosti u Parizu, diplomirao pravo na Sveučilištu pravnih i društvenih znanosti, također u Parizu), u knjizi koju predstavljamo piše o svim relevantnim geopolitičkim temama na sebi svojstven način. *Fragmenti geopolitičke misli* su pluridisciplinarno djelo koje objedinjuje povijest, filozofiju, sociologiju, politologiju, pravo, ekonomiju, psihologiju (kolektivnu), hermenautiku i antropologiju. Jure Vujić, kroz prikaz povijesnog razvoja geopolitičke misli i analizu suvremenog položaja geopolitike i aktualnih događaja, analizira sukobe na svim razinama kroz pluridisciplinarno tumačenje njihovih motiva i pozivanje na *globalni mir*. Autor također postavlja pitanja o raskršćima globalizacije, budućnosti civilizacija, te sudbini suverenosti i sudbini teritorija na temelju filozofske rasprave o prostoru.

Knjiga je koncipirana u dva velika poglavlja, od čega se u prvom, pod naslovom "Geopolitički obzor: konfliktualnost i konvergencije", autor bavi definiranjem discipline i metodama te problematikom sukoba. Na početku Vujić navodi kako za primjenu socioloških i politoloških metoda na geopolitiku nema općeprimjenjivog modela niti normativizacije, već je neophodno potrebna interdisciplinarnost u pristupu problemu, te "sinergija svih sfera života". U duhu interdisciplinarnosti, navodeći primjere, autor spominje i kako je geoeconomija u današnjem svijetu neophodna, a u pravom se smislu razvila konjukcijom triju čimbenika globalizacije, ekonomskih dogovora u trijadi SAD – EU – Japan za vrijeme hladnoratovskog poretka i pada komunizma, te razvojem i rastom transnacionalnih tvrtki. U "pronalaženju" geopolitičke discipline *između rehabilitacije i anateme*, Vujić navodi kako je distinkcija između "Geopolitik" i geopolitike nelegitimna, jer u svojoj biti geopolitika čini jedinstvenu cjelinu, a "Geopolitik" je samo njeno ideološko usmjerenje. U objašnjenju svoje definicije geopolitike (*geopolitika mobilizira geografsku znanost u službi umijeća politike*), autor objašnjava razliku između političke geografije i geopolitike, a to je doza subjektivnosti koju kod geopolitike nameće specifična situacija koju se proučava. Kod geopolitičke metodologije autor primjećuje svojevrsan konstantan paradoks koji se javlja, jer geopolitički postupak, u stvari, izmiče svakom utvrđivanju općih zakonitosti. Zato episte-

mološki pristup u geopolitici nikada ne može biti tretiran apstraktno, već jedino konkretno, primjenjujući se svaki put na specifičnu konfliktnu situaciju. Kako kaže autor: "Geopolitička je metoda podčinjena nužnosti i realnosti kontekstualizacije koju nameću povijesni, prostorno-prirodni, demografski i ideološko-religiozni elementi. Kao fragmentirana disciplina, ona nema legitimne svrhe za uspostavu i proglašavanje općih zakonitosti niti pretendira na generalizirajući i sistemski znanstveni status". Fenomen konflikta je temelj metodologije geopolitike prema Vujiću. Samo razumijevanje i objašnjenje krize implicira interakciju tri nivoa uzročnosti: nivo situacije koji čini analiza prijašnje diplomatske i vojne djelatnosti; nivo konjunktura koji podrazumijeva identifikaciju motiva svakog partnera uključenog u krizu i nivo strukture koji se bavi projekcijom perspektiva i njezinih uzroka na dulji rok. Svaki geopolitički fenomen za autora ima tri dimenzije – emocionalnu, gospodarsku i političku. Zbog toga pristup svakom fenomenu traži i njegovo sagledavanje kroz te tri dimenzije. Kaleidoskopski pristup je jedan od najvjerodostojnijih i najnepristranih pristupa u geopolitici. U središtu te metode (kaleidoskopalno-fiziognomična metoda) nalazi se hijerarhiziran dispozitiv intencija i akcija. Vujić dijeli geopolitiku na *geopolitiku-metoda*, kao disciplinu koja se ne ograničava na istraživanje i analizu nego uključuje i "fenomenološke reprezentacije" (slike, ideologije i misli vodilje); čime već dolazimo na područje *geopolitičke-diskursa*, koja inspirira diplomaciju, strategiju i "praktičnu geopolitiku".

U drugoj tematskoj jedinici prvog poglavlja, autor navodi karakteristike i glavne teoretičare geopolitičkih škola kroz povijest na području cijelog svijeta. Tako autor donosi kratke preglede germanske geopolitičke škole, anglosaksonske geopolitičke škole, suvremene geopolitičke orijentacije u SAD-u, ruske geopolitike, iskustva latino-američke geopolitičke škole, te obnovitelje suvremene i moderne geopolitike iz Francuske, Kanade, Njemačke i Austrije.

Konfliktualnoj dijalektici geopolitike autor pristupa iz perspektive uzroka i motiva. Sociološkom povezanosti s geopolitikom objašnjava društvene aspekte konflikata. Tako se osvrće i na filo-geopolitičke odnose, gdje doticanjem filozofije i geopolitike dolazi do stvaranja i objašnjavanja mitova, ideologija, zabluda i filozofskih tumačenja povijesti, kao još jednog od uzroka konfliktualnosti u stvarnosti. Analizom odnosa političke moći (vezana je uz državu) i sile (geopolitička kategorija, vezana uz prostor) dolazimo do koncepta hegemonije kao još jednog od mogućih uzroka. Nadalje, stalan sukob "mora" i "kopna", u stvarnosti ili u djelima velikih autora, prepoznajemo kao liniju razdjelnicu koja je prisutna još iz starih mitoloških priča o borbi Levijantana i Behemonta ili kita i medvjeda, preko živih primjera iz prošlosti (Rim-Kartaga, Sparta-Atena, Venecija ili Velika Britanija) do geopolitičkih teorija Mackindera, Mahana ili Haushofera. To bi značilo da sam geografski smještaj u većini slučajeva određuje geopolitičke smjernice ili ambicije neke zemlje. Još jedna grupa uzroka konfliktualnosti leži u nejednakostima. Te nejednakosti su najrazličitijih priroda – *geografske*, u koje spada već spomenuti položaj ili izlaz na more, veličina države i njezino okruženje; *prostori geopolitičke pohlepe*, gdje spadaju koridori, prometni pravci, vrhovi planinskih lana-

ca i prirodni resursi (autor navodi vodu, naftu i plin); *demografske*, koje se odnose ne samo na nejednakost u svjetskoj naseljenosti već i na migracije i etničke sukobe izazvane njima. Kao još jedno područje uzroka sukoba autor navodi nasljeđe Hladnog rata i antagonizme prouzročene blokovskom geopolitikom. Osim sukoba na državnoj razini, koji postaju sve rjeđi, postoje i lokalizirane napetosti i konflikti koji su u porastu. Njihovi uzroci mogu se izjednačiti s općenitim uzrocima sukoba uz komponentu etniciteta uz autorov primjer etnicističkih žarišta u Africi. Također, jedan od oblika konflikta može se javiti uslijed pojave regionalizma i sukoba centar – periferija u zapadnoj Europi. Prema navodima autora javljaju se i dva nova oblika konfliktnih modela – vanjska intervencija u situaciji "kvara države" i "identitetarni konflikti". Tu logičnim slijedom dolazimo do problematike međunarodnih institucija i međunarodnog prava. U poglavlju *Konvergenције*, autor objašnjava ponašanje međunarodnih organizacija u konfliktima i daje njihov pregled prema značaju. Glavna problematika međunarodnog prava jest činjenica da bi ono trebalo biti isto za sve, a pri pokušajima njegove unifikacije i primjene dolazi do sukoba dvaju koncepata prava, anglosaksonskog i germanskog koji počiva na načelima Rimskog prava. Ono u čemu autor vidi paradoks jest to da većinom pučanstva ne upravlja niti jedan od sukobljenih koncepata. Također, pravo "živi" i ne može biti nametnuto silom.

Šansu za globalni mir autor prepoznaje u smanjivanju različitosti u vidu ekonomske pomoći, u internacionalizaciji prostora koju omogućava međunarodno pravo, u jačanju međunarodnih organizacija i jačoj suradnji SAD-a i Europe, ma koliko se ta misija činila nemogućom zbog konflikata u temeljnim vrednotama ta dva svijeta. Danas je glavni nedostatak međunarodnog očuvanja svjetskog mira slabost Organizacije Ujedinjenih Naroda, koja je nadležna za očuvanje mira i prevenciju konflikata. Problem se nalazi u nemogućnosti definiranja nekih osnovnih pojmova (definicija legitimne obrane, vrste sankcija, definicija terorizma), koji su polazišna točka za funkcioniranje Organizacije.

U drugom poglavlju pod naslovom "Geopolitičke paradigme suvremenog globalnog svijeta", autor se bavi analizom aktualne situacije. Najavljuje eru asimetričnih konflikata, koja je počela 11. rujna napadom na SAD. Asimetrija se u ovoj konstrukciji razlikuje od disimetrije i odnosi se na pojavu virtualnih protivnika sa realnom akcijom. "Asimetrični neprijatelji" izviru iz "sivih zona" svijeta, a uobličavaju se u terorizmu ili mafiji. Do geopolitičkog kaosa koji vlada došlo je uslijed različitih utjecaja i tendencija. Teorijama uzročno – posljedičnih veza i povezanosti svijeta kao što su *domino* i *butterfly* efekti, autor dodaje prizor velikog kaosa, koji se javlja uslijed procesa ujedinjavanja na nadnacionalnoj razini, koji slijedi proces razjedinjavanja na nacionalnoj razini i zahtijeva za mikrosuverenosti. Smatra da će tzv. svjetske sive zone, koje predstavljaju velik problem državama i velesilama, biti glavni akcelerator geopolitičkog kaosa u budućnosti. Također, unipolarni svijet je utemeljen na interesno-funkcionalnoj geografiji, ali je paralelno stvorio i iracionalno-nefunkcionalnu geografiju, jer će lokalizirane krize trajati unedogled i konstan-

tno stvarati geopolitički kaos, zbog toga što su međunarodno nedovoljno bitne da bi bile zaustavljene. Prema tome, današnji je svijet oblikovan poput svijeta-arhipelaga, koji je obilježen pluralnošću u kaotičnom okružju. Autor svoju tezu uspoređuje s konceptom "kreolozacije", filozofa Edouarda Glissanta. "Kreolozacija" omogućava kompleksne relacije i odnose sa drugima, različitim, bez potrebe za stapanjem unutar *multikulture magme*. Kaos-svijet ne predstavlja anarhiju, već stanje u kojem je nemoguće predviđati i programirati upravljati svijetom. Prema Michelu Fuccheru, koji je koncept svijeta-arhipelaga iznio prije pada Berlinskog zida, svijet će obilježavati multipolarnost prepuna dobrovoljnog regionalnog udruživanja koje donosi blagostanje, uz tri centra: Washington, Bruxelles i Tokyo. Vujić navodi kako kulturna različitost najbolje potvrđuje tezu svijeta-arhipelaga. Današnji svijet nema jedan centar, današnji konflikti nemaju kartografsku podlogu. Arhipelizacija, kako kaže Vujić, projektira sliku različitih mikroregionalnih i kulturnih područja zona intersekcije i susreta, te zona nestabilnosti i napetosti koji prikazuju multidimenzionalnu sliku svijeta s nizom pukotina, dezartikuliranog i decentraliziranog s anarhičnim i skladnim pojavama, koje zahtijevaju nužnost mehanizama za regulaciju, te za mirovni menadžment međuovisnosti i nestabilnosti.

Budućnost civilizacija između monodromskih permutacija i globalne hibridizacije ovisi o njima samima, ali i o mondijalizaciji. Zbog linearnog svjetonazora zapadne civilizacije (kao opreci kružnog svjetonazora istočne civilizacije), njoj prijete izumiranje. Novo je stoljeće započelo upravo 11. rujna 2001., kada je započeo i *svjetski građanski rat*.

Mondijalizacija, odnosno globalizacija, prema Olivieru Dollfusu ima tri glavna vektora: financije, trgovinu i medije. Prema tome, kaže Vujić, globalizacija označava porast svega što se može kodificirati, numerizirati i deplasirati s minimalnim troškovima. Mediji i globalna komunikacija u potpunosti su promijenili područje istraživanja geopolitike. Svijet je postao nematerijalni telekontinent, a *prostor svijet* geopolitike postaje *prostor vrijeme*. Virtualizacija koja ne pripada niti jednom specifičnom mjestu izumila je *nomadsku kulturu*. Paralelno sa fenomenom deteritorijalizacije, virtualizacija je obilježena i fenomenom prijelaza s vanjskog na unutarnje i obrnuto – *učinak moebius*. Na tragu Paula Virilia, koji je napisao da smo, umjesto do kraja povijesti, došli do kraja geografskog svijeta, jer više nema udaljenosti, Vujić smatra da smo došli do kraja geografije zbog pojave virtualizacije i globalne deteritorijalizacije.

Današnji svijet u kojem živimo je labirint jer živimo u svijetu proturječnih svjetova. Također, na individualnom planu, svi se borimo između određenog oblika realizma i idealizma te postoji jaz između svijesti i akcije.

Dok se autor pita postoje li sociološke i strukturalne pretpostavke za *globalni mir*, zaključuje kako za njega još nema uvjeta te da je glavna zadaća povijesti 21. stoljeća prijelaz sa kulture rata na kulturu mira.